

روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی

دفتر پژوهش و مطالعات راهبردی نزا

۱۳۸۸

سرشناسنامه: عزت‌الله غفورزاده ورنو، ۱۳۳۵

عنوان و نام پدیدآورنده: روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی / تألیف عزت‌الله غفورزاده ورنو. (به

سقارش) دفتر پژوهش و مطالعات راهبردی نراجا

مشخصات نشر: تهران: اندیشه عصر، ۱۳۸۹.

مشخصات ظاهری: ۲۴۸ ص.

شابک: ۵۰۰۰۰ ریال: ۹۷۸-۶۰۰-۵۱۸۷-۲۷-۴

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه به صورت زیرنویس

موضوع: علوم اجتماعی - تحقیق - روش‌شناسی

شناسه افزوده: ایران. ارتش. دفتر پژوهش و مطالعات راهبردی

شناسه افزوده: دانشگاه عالی دفاع ملی

رده بندی کنگره: ۱۳۸۹/۹۷۹/۶۲۲ H۶۲

رده بندی دیویی: ۳۰۰/۷۲

شماره کتابشناسی ملی: ۱۹۸۱۲۷۸

روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی

نویسنده: عزت‌الله غفورزاده ورنو

انتشارات: اندیشه عصر ۶۶۴۲۴۶۱۷ - ۹۱۲۴۰۶۰۷۸۷

همکار ناشر: دانشگاه عالی دفاع ملی

ویراستار: احسان بهلولی

نوبت چاپ: چاپ اول، ۱۳۸۹

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

قیمت: ۵۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۱۸۷-۲۷-۴

مرکز پخش: تهران - میدان انقلاب - خیابان منیری جاوید (اردیبهشت)

پلاک ۷۱ (قدیم ۲۲۵) - طبقه اول - اندیشه سبز نوین (مشعوف)

تلفن: ۶۶۴۶۳۵۱۸ فاکس: ۶۶۹۷۳۲۷۸

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
پیشگفتار.....	۱
فصل اول : کلیات تحقیق.....	۳
۱- مقدمه.....	۵
۲- تعریف تحقیق.....	۵
۳- منابع دستیابی به شناخت و شیوه‌های آن.....	۵
۱-۳- از طریق وحی.....	۶
۲-۳- از طریق الهام ، اشراق و کشف شهود (شیوه‌ی شهودی).....	۶
۳-۳- از طریق تجربه (شیوه‌ی تجربه).....	۷
۴-۳- از طریق صاحب‌نظران (شیوه‌ی اقتداری).....	۷
۵-۳- از طریق منطق (شیوه‌ی خردگرایانه).....	۸
۶-۳- از طریق علم (روش علمی).....	۹
۴- صفات و ویژگیهای محقق.....	۱۶
فصل دوم: عناصر اصلی تحقیق (مفهوم، متغیر، مقیاس، نظریه و فرضیه).....	۱۷
۱- مقدمه.....	۱۹
۲- مفهوم.....	۱۹
۳- متغیر.....	۲۰
۴- طبقه‌بندی متغیرها.....	۲۱
۱-۴- طبقه‌بندی بر حسب ماهیت.....	۲۱
۲-۴- طبقه‌بندی بر حسب نقش آنها در تحقیق.....	۲۲
۳-۴- طبقه‌بندی بر حسب واحد اندازه‌گیری.....	۲۵
۴-۴- طبقه‌بندی بر حسب ارزش.....	۲۶
۵- مقیاس‌های اندازه‌گیری.....	۲۷
۱-۵- مقیاس اسمی.....	۲۷
۲-۵- مقیاس ترتیبی.....	۲۸
۳-۵- مقیاس فاصله‌ای.....	۲۸
۴-۵- مقیاس نسبی.....	۲۹
۶- نظریه.....	۳۰
۱-۶- ضرورت نیاز به نظریه.....	۳۲
۲-۶- انواع نظریه.....	۳۳
۳-۶- ملاک‌های ارزشیابی نظریه.....	۳۶
۴-۶- نقش نظریه در تحقیق.....	۳۷
۵-۶- تعامل نظریه با تحقیق.....	۳۸

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
۶-۶- نظریه و تحقیق اجتماعی	۳۹
۷- فرضیه	۴۰
۷-۱- تبیین فرضیه	۴۰
۷-۲- نقش فرضیه در تحقیق	۴۰
۷-۳- ویژگیهای فرضیه از نظر دونالدلاری	۴۱
۷-۴- نکات لازم در تدوین فرضیه	۴۲
۷-۵- شروط اصلی هر فرضیه	۴۳
۷-۶- انواع فرضیه	۴۴
فصل سوم: انواع تحقیقات و روشهای انجام آن	۴۹
۱- مقدمه	۵۱
۲- انواع تحقیقات	۵۱
۲-۱- انواع تحقیقات علمی بر اساس هدف	۵۱
۲-۲- انواع تحقیقات علمی بر اساس ماهیت و روش	۵۴
۳- آشنایی با روشهای تحقیق	۵۶
۳-۱- روش تحقیق توصیفی	۵۶
۳-۲- روش تحقیق تاریخی	۵۸
۳-۳- روش تحقیق آزمایشی (تجربی حقیقی)	۶۳
۳-۴- روش تحقیق نیمه‌آزمایشی (نیمه تجربی)	۶۶
۳-۵- روش تحقیق موردی و زمینه‌ای (مطالعه مورد خاص)	۶۷
۳-۶- روش تحقیق همبستگی یا همخوانی	۶۹
۳-۷- روش تحقیق تداومی و مقطعی	۷۲
۳-۸- روش تحقیق علی مقایسه‌ای (پس از رویداد)	۷۳
۳-۹- روش تحقیق قوم‌شناسی	۷۵
۳-۱۰- روش تحقیق کیفی	۷۸
۳-۱۱- روش تحقیق تحلیل محتوایی	۸۱
۳-۱۲- روش تحقیق فرا تحلیل	۸۴
۳-۱۳- روش تحقیق پیمایشی	۸۶
۳-۱۴- روش دلفی یا شبه استخاره	۸۹
فصل چهارم: مفاهیم اساسی تحقیقات علمی	۹۳
۱- مقدمه	۹۵
۲- جامعه آماری	۹۵
۳- جامعه نمونه	۹۶

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
۴- اعتبار	۹۷
۵- پایایی	۹۷
۶- تعریف عملیاتی و شاخصها	۹۸
۶-۱- تعریف عملیاتی	۹۸
۶-۲- شاخصها	۱۰۰
۷- الگو	۱۰۳
۷-۱- تعریف الگو	۱۰۴
۷-۲- انواع الگوها	۱۰۵
فصل پنجم : روشهای جمع آوری داده‌ها	۱۰۹
۱- مقدمه	۱۱۱
۲- انواع روشهای جمع آوری داده‌ها	۱۱۱
۲-۱- میدانی	۱۱۱
۲-۱-۱- پرسشنامه	۱۱۱
۲-۱-۲- مصاحبه	۱۳۹
۲-۱-۳- مشاهده	۱۴۹
۲-۲- روش اسنادی	۱۶۱
۲-۳- تمثیل و همانندنگاری	۱۶۲
۳- طیف‌ها	۱۶۳
۳-۱- طیف بوگاردوس	۱۶۳
۳-۲- طیف ترستون	۱۶۵
۳-۳- طیف لیکرت	۱۶۸
۳-۴- طیف گاتمن	۱۷۰
۳-۵- طیف اوزگود	۱۷۲
فصل ششم: مراحل اجرای یک تحقیق علمی	۱۷۵
۱- مقدمه	۱۷۷
۲- تعیین موضوع تحقیق	۱۷۸
۲-۱- منابع دستیابی به موضوعات تحقیق	۱۷۸
۲-۲- عوامل مؤثر در انتخاب موضوع	۱۷۹
۲-۳- ویژگی‌های موضوع تحقیق علمی	۱۸۰
۳- مقاصد بررسی پیشینه تحقیق	۱۸۱
۴- بیان مقدمه	۱۸۶
۵- بیان مسأله	۱۸۷

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
۱-۵- تعیین و تدوین مسأله.....	۱۸۷
۲-۵- عوامل شناخت مسأله.....	۱۸۹
۶- اهمیت و ضرورت مسأله.....	۱۹۵
۷- تدوین هدف یا هدفهای تحقیق.....	۱۹۵
۸- تهیه و تدوین مبانی و چارچوب نظری تحقیق.....	۱۹۷
۱-۸- چارچوب نظری تحقیق.....	۱۹۷
۲-۸- سؤالهای تحقیق.....	۲۰۰
فصل هفتم: اصول تنظیم و تدوین مطالب در یک کار تحقیقی، پایان نامه و رساله.....	۲۰۱
۱- مقدمه.....	۲۰۳
۲- صفحات اول پایان نامه.....	۲۰۳
۳- فصل اول: کلیات تحقیق.....	۲۰۵
۴- فصل دوم: ادبیات و مبانی نظری تحقیق.....	۲۱۲
۵- فصل سوم: مبانی روش شناسی تحقیق.....	۲۱۳
۶- فصل چهارم: تجزیه و تحلیل.....	۲۱۳
۷- فصل پنجم: خلاصه نتایج و بیان پیشنهادها.....	۲۱۴
۸- فهرست منابع یا کتاب نامه.....	۲۱۵
۹- ضمایم.....	۲۱۵
فصل هشتم: روش مقاله نویسی.....	۲۱۷
۱- مقدمه.....	۲۱۹
۲ مؤلفه های ضروری مقاله.....	۲۱۹
۱-۲- عنوان.....	۲۱۹
۲-۲- نام نویسنده یا نویسندگان و سمت آنها (معرفی محقق).....	۲۱۹
۲-۳- چکیده و کلید واژگان.....	۲۲۰
۲-۴- مقدمه.....	۲۲۰
۲-۵- بیان مسأله.....	۲۲۰
۲-۶- اهمیت و ضرورت تحقیق.....	۲۲۱
۲-۷- اهداف تحقیق (بر گرفته از ضرورتها).....	۲۲۱
۲-۸- پیشینه و سوابق تحقیق.....	۲۲۲
۲-۹- سؤال یا سؤالات تحقیق.....	۲۲۲
۲-۱۰- فرضیه های تحقیق.....	۲۲۲
۲-۱۱- تعریف متغیرها و اصطلاحات.....	۲۲۳
۲-۱۲- نوع و روش تحقیق.....	۲۲۳

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
۱۳-۲- قلمرو زمانی و مکانی تحقیق.....	۲۲۳
۱۴-۲- جامعه آماری و حجم نمونه.....	۲۲۳
۱۵-۲- ادبیات تحقیق و مبانی و چارچوب نظری.....	۲۲۴
۱۶-۲- روش تجزیه و تحلیل داده‌ها.....	۲۲۴
۱۷-۲- آمارهای کمی.....	۲۲۵
۱۸-۲- نتیجه آزمون فرضیات.....	۲۲۵
۱۹-۲- نتیجه‌گیری و پیشنهادات.....	۲۲۵
۲۰-۲- منابع و مأخذ.....	۲۲۵
۲۱-۲- نکات کلی و اصلی مقاله.....	۲۲۵
۳- کاربرد شکل، جدول و نمودار در متن مقاله.....	۲۲۶
۴- ارزیابی مقالات.....	۲۲۷
۵- انواع مقالات.....	۲۲۸
فصل نهم : اصول نگارش در یک کار تحقیقی، پایان‌نامه و رساله.....	۲۲۹
۱- مقدمه.....	۲۳۱
۲- تقسیم‌بندی و یا طبقه‌بندی.....	۲۳۱
۳- شماره‌گذاری در پانوش‌ها.....	۲۳۳
۴- واژه‌بندی.....	۲۳۳
۵- واژه‌نامه.....	۲۳۴
۶- روش تنظیم فیش.....	۲۳۵
۷- نشانه‌گذاری.....	۲۳۵
۸- پانوش.....	۲۳۹
۹- شکل و قطع یک گزارش تحقیقی، پایان‌نامه و رساله.....	۲۴۱
۱۰- نقل قول مستقیم.....	۲۴۱
۱۱- نقل قول غیرمستقیم.....	۲۴۲
منابع.....	۲۴۳
واژه‌نامه.....	۲۴۵

پیشگفتار

امروزه در دنیایی زندگی می‌کنیم که پیشرفت علوم اجتناب ناپذیر و از خصوصیات آن به شمار می‌رود. علم بر بسیاری از مشکلات بشری غلبه پیدا کرده و راههای جدیدی را برای بهتر زیستن پیش روی انسان قرار داده است. به روایتی در دنیای امروز پیچیدگی‌های غیر قابل انکاری وجود دارد. این پیچیدگی‌ها که ناشی از افزایش تحولات در حوزه‌های مختلف است، در حال رشد سریع و روزافزون می‌باشند و این رشد یکی از ویژگیهای عصر کنونی است. یکی از مهمترین ابعاد این پیچیدگی بُعد اطلاعاتی و ارتباطی است و می‌توان اذعان نمود عصر حاضر را به درستی عصر اطلاعات و ارتباطات یا انفجار اطلاعات نامیده‌اند؛ چرا که پس از دهه ۱۹۵۰ میلادی که رایانه‌ها پا به عرصه زندگی بشر گذاردند و با سرعتی باور نکردنی تولید و توزیع شده، در دسترسی زندگی بشر و جامعه جهانی قرار گرفتند و استفاده از این فناوری‌های نوین اقیانوسی از داده‌ها و اطلاعات و دانش نو را به بشریت ارزانی داشته است، اطلاع‌رسانی، تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری به منظور بهره‌برداری صحیح، دقیق و مناسب از این اقیانوس بی‌کران اطلاعات، نیاز به آگاهی و دانش لازم را ایجاد می‌نماید و بهره‌برداران بایستی از ویژگیهای خاص برخوردار باشند تا بتوانند به صورت منطقی و با روشهای علمی بهره‌مندی را نصیب خود و جامعه نمایند، آشنایی با محیط روندها، سیاست‌گذاری‌ها، فرصت‌ها، تهدیدها، نقاط ضعف و قوت عواملی هستند که مراکز علمی، پژوهشی، دانشجویان و محققان این مراکز می‌توانند با انجام تحقیقات علمی با استفاده از یک روش صحیح، علمی و منطقی با بهره‌برداری از ظرفیت‌های موجود در جامعه علمی کشور ضمن کمک به سازمان و مدیران نقش قابل توجهی را ایفا نمایند و این مهم میسر نمی‌گردد مگر با آشنایی کامل با تحقیق و روشهای انجام آن. لذا مؤلف با توجه به نیاز کنونی جامعه علمی کشور، دانشکده‌ها، مراکز پژوهشی و مطالعاتی، دانشجویان این دانشکده‌ها و سایر مراکز علمی در ارتباط با روش تحقیق این اثر را به‌رشته تحریر درآورد.

به علت جوان بودن رشته‌های علوم انسانی و اجتماعی، تحقیق در این رشته‌ها از اهمیت بسزایی برخوردار بوده و انجام یک پروژه تحقیقاتی، پایان‌نامه یا یک رساله خوب مستلزم آشنایی

کامل با هر یک از روشهای تحقیق است. بعضاً دانشجویان بنا به دلایلی در روش تحقیق مشکل داشته و عموماً در انجام پروژه‌ها، پایان‌نامه و رساله خود با دشواری و مشکلات عدیده‌ای مواجه می‌شوند که گاه به دلیل آن مجبور می‌شوند کار تحقیقی را به صورت نیمه تمام رها نمایند. هدف این کتاب آشنا کردن دانشجویان و محققین با روشهای تحقیق در رشته‌های علوم اجتماعی است. در نگارش این کتاب از کتب معتبر روش تحقیق که در زبان فارسی موجود هستند استفاده شده است؛ باشد که در آشنایی دانشجویان با این روش‌ها مفید، فایده باشد.

این کتاب در کل به نه فصل تقسیم شده است. در فصل اول، در زمینه‌ی تعریف تحقیق و انواع روشهای به دست آوردن شناخت - که روش علمی نیز یکی از این روشهاست - و نیز صفات و ویژگی‌های یک محقق بحث شده است. در فصل دوم، عناصر اصلی یک تحقیق علمی که مفاهیم، متغیرها، نظریه و نیز فرضیه را شامل می‌شود مورد بحث قرار گرفته است. در فصل سوم، انواع تحقیقات و روشهای انجام آنها توضیح داده شده است. فصل چهارم به توضیح مفاهیم کلیدی تحقیق شامل جامعه آماری، نمونه آماری، اعتبار، پایایی و غیره اختصاص دارد. در فصل پنجم انواع روشهای جمع‌آوری داده‌ها توضیح داده شده است. در فصل ششم هر یک از مراحل که در یک تحقیق علمی باید انجام گیرد شرح داده شده است. فصل هفتم اصول تنظیم و تدوین مطالب در پایان‌نامه را توضیح داده است. فصل هشتم و نهم نیز به چگونگی نگارش مقاله و پایان‌نامه و موضوعاتی که در هر یک باید مطرح شود پرداخته است.

مسلماً هیچ اثر علمی نمی‌تواند خالی از ایراد باشد. خوانندگان عزیز! لطفاً نکات مورد نظر خود را درباره‌ی این کتاب به مؤلف اطلاع دهید و مؤلف را در هر چه پربارتر کردن این تألیف یاری رسانید.